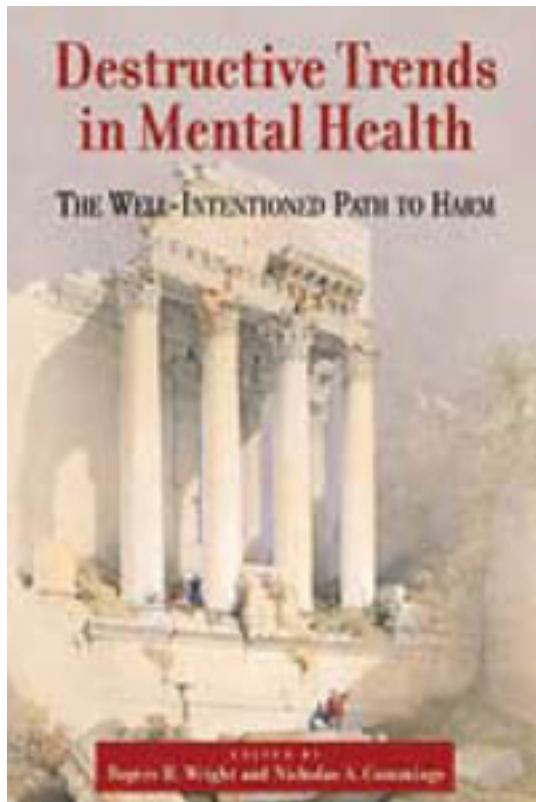

Politisk korrekthet og andre feilgrep i psykologien

Kim Larsen
psykologspesialist

Vegrer psykologien seg for å gå inn på politisk ukorrekte områder? Fremtredende amerikanske psykologer anklager profesjonen for å velge velment ideologi på bekostning av vitenskapelig legitimitet.

Rogers H. Wright og Nicolas Cummings (Red) **Destructive Trends in Mental Health. The Well-Intentioned Path to Harm** Hove: Routledge, 2005. Innb. 370 sider. Kr. 320. ISBN 0415950864

Profesjonenes evne til å granske uheldige sider ved seg selv er ikke deres mest utviklede egenskap. Redaktørene Rogers Wright og Nicolas Cummings erklærer at formålet med boken «Destructive trends in mental health. The well-intentioned path to harm» (2005) er å belyse de velmente, men ofte også profesjonsegoistiske og destruktive tendenser som etter deres mening gjennomsyrrer mental helse-profesjonene. Konsekvensen av disse tendenser kan være til skade for pasientene og samfunnet. Det er ikke sikkert at effekten av mental helse-profesjonene kun er positiv og helsefremmende. Det finnes også underliggende destruktive strømninger, ofte på en uintendert måte. Det er disse svært kontroversielle temaene vi nå skal se på.

Politisk korrekthet

Boken er delt inn i tre seksjoner. Seksjon A omfatter kapitler som tar for seg emner som politisk korrekthet, sensitivitet og mangfoldighet. Kapittel 1 inneholder en analyse av politisk korrekthet og

hvordan den griper inn i vitenskapelige og psykologfaglige anliggender og truer den akademiske frihet. Spesielle problemstillinger blir a priori definert som støtende for en eller annen såkalt svak gruppe, og bare det å reise en problemstilling blir politisk ukorrekt. Raseforskjeller i intelligens er vel det klareste eksemplet. Grunnen til at politisk korrekthet har så stor innflytelse er delvis at den har fristende følelsesmessige konsekvenser på kort sikt:

«Political correctness is an easy way to appear moral (concerned, active) on certain important issues relevant to justice and morality, without, in fact, exerting much effort or making any sacrifices» (s. 21).

Kapittel to tar opp hvordan frykten for å støte noen, særlig etniske grupper, og derved bryte en profesjonsetisk norm om å vise kulturell sensitivitet, medfører at en unnlater å rapportere forskningsfunn. Et interessant hjemlig eksempel finner vi fra forskning på nordmenns preferanser for ulike folkegrupper. I Aftenposten (15. mai 1993) er det rapportert en større undersøkelse på «fremmedfrykt» utført av MMI, hvor fremmedfrykten er korrelert med alder, politisk tilhørighet, utdanningsnivå, etc. Det er brukt en Bogardus- skala hvor forsøkspersonene skal gi uttrykk for hvor nær de er villig til å slippe forskjellige folkegrupper innpå seg. Aftenposten skriver at «undersøkelser om den norske fremmedfrykten er tidligere blitt dysset ned – av frykt for å støte ulike folkegrupper». Valgforsker Henry Valen, som ikke er overrasket over resultatene av undersøkelsen fordi de stemmer godt overens med tidligere funn, blant disse en undersøkelse fra 1981 som han selv ledet, sier om den tidligere undersøkelsen: «Vi unnlot å slå opp undersøkelsen fordi vi ikke ville skape strid.» En kan jo spørre seg om ikke forskningens oppgave ville være å kartlegge de faktiske holdningsmessige forhold, ikke å «dysse dem ned» for «å unngå å skape strid».

VILTRE BARN: Den eneste som ikke er tjent med den biogenetiske hypotesen om AD HD, er barnet.

Foto: Nicolai Howalt, Scanpix Danmark.

Offerets psykologi

Kapittel tre tar for seg «The psychology of victimhood». Dette er et svært aktuelt tema, samtidig som det også er politisk sensitivt. Det er åpenbart at den vestlige kulturen er i endring i forhold til dette. I USA taper ifølge forfatteren gammeldags emersoniansk «self-reliance», hvor det er degraderende å motta hjelp, terreng som en kulturell kjerneverdi. I stedet blir det stadig flere grupper det «er synd på», og som ofte kan inngå i en slags bisarr konkurranse om hvem det er *mest* synd på:

«We have become a nation of victims, leapfrogging over one another to compete publicly for the status of victim and defining everyone as some sort of survivor. Many people in recovery shamelessly compare their individual sagas of abuse in alcoholic families or sexual harassment on the job with the experiences of World War II Holocaust survivors who endured the atrocities of the concentration camps ... Today it is fashionable to be a victim. (Television talk shows) are saturated with victims from all walks of life, proudly confessing their victimization on national television» (s. 49).

Hvorfor er det så attraktivt å være «offer» i vår kultur? «In claiming the status of victim and assigning all the blame to others, a person can achieve moral superiority while simultaneously disowning any responsibility for his or her behavior and its outcome. The victim 'merely' seek justice and fairness. If they become violent, it is only as a last resort, in self-defence. The victim status is a powerful one. The victim is always right, neither responsible nor accountable, and forever entitled to sympathy.» (s. 49–50).

Forfatteren prøver å lage en typologisk analyse av forskjellige offertyper, og analyserer mekanismene som ligger til grunn. Dessverre er de langsiktige konsekvensene av offerrollen langt mindre attraktive enn de kortsiktige:

«As violence begets violence, so does blame beget blame (...). An individual or group can win the battle and become the victim of the year, yet lose the war. Behavior based on blame and lack of accountability is the very reason that victims may continue to get hurt, injured, and abused. It is apparent that the blame approach is ineffective in resolving the problems of violence and in shielding the victim from further victimization or protecting future generations from continuing the cycle of abuse.» (s. 60).

Hva blir målet for terapi med «offeret»? «When working with the victim individually, the therapist must walk the fine line between empathy and collusion. Without assigning blame, the therapist's goal is to move the victim from blame to responsibility, from helplessness to accountability, and from hopelessness to empowerment. Victims need to develop an understanding of how they contribute to their own victimization» (s. 62).

Dette kapitlet er et av bokens beste og er tankevekkende uansett hvilken psykologrolle en innehar. Som en som har lest erklæringer avgitt av leger og psykologer overfor Trygdeetaten og Aetat i over ti år, har det slått meg hvordan mange behandlere benytter faget for å begrunne klientens dysfunksjon slik at det hele kan arte seg som en ensidig trøstesløs opphoping av begrunnelser for individets manglende evne til å tilpasse seg selv elementære yrkesmessige rammebetingelser. Ofte kan pasienten og behandleren danne en slags felles front der trygdekontor og Aetat nærmest forsøkes presset til å innvilge deres forslag uavkortet.

Diagnoser i eksplosiv vekst

Seksjon B «Mental healthcare and economics» tar for seg hvilken innflytelse økonomi har på mental helse-feltet. Et poeng som gjennomløper denne seksjonen, men som spesielt er behandlet i

kapittel 5, er utvidelsen av definisjonen av psykiske lidelser, hvilke profesjonspolitiske egeninteresser denne utvidelsen tjener, og hvilke konsekvenser en stadig inflatering av definisjonen av psykiske lidelser vil ha i befolkningen. I sammenheng med dette problematiseres også medisinalindustriens rolle i å supplere stadig nye medikamenter for et voksende antall sykdommer. Biologiseringen av atferdsforstyrrelser som ADHD behandles (kap. 7), hvordan psykiatrien og den kliniske psykologien som fortolkningsystem undergraver konstruktiv egenmestring (kap. 6), og hvordan obligatorisk egenutdanning kan fordyre psykologiske helsetjenester uten å oppfylle den intenderte kvalitetssikring (kap. 8).

Det mest tankevekkende bidraget er kapittel 5, hvor Cummings analyserer utviklingsforløpet til forskjellige motediagnoser. Særlig interessant er diagnoser som er blitt epidemiske etter at et enkelt kasus har fått celebritetsstatus i media og populærkulturen, og hvor et slikt typeeksempel har forvandlet syndromets kliniske bilde. Dette intreffer ved at noe som i utgangspunktet var en sjeldent forekommende og esoterisk variasjon av tilstanden, av media blir kommunisert som det typiske (husk, media har sansen for sensasjonalistiske overdrivelser), og som i en selvoppfyllende dynamikk forandret det kliniske bildet til tilstanden. Det skjedde for eksempel i forbindelse med filmene *The three faces of Eve* (1959) og *Sybil* (1978).

«Dissosiative Identity Disorder» (DID), tidligere kjent som multipel personlighetforstyrrelser, eksploderte fra 79 kjente kasus i USA i 1970 til 40 000 sent i 1990-årene. DID er sammen med ADHD eksempler på diagnoser som er helt ute av kontroll. Spørsmålet er hvilke interesser som ivaretas, og som bidrar til at den eksplosive veksten får lov til å fortsette så å si ukorrigert. Denne veksten kan nok tjene psykologprofesjonen på kort sikt økonomisk. På lengre sikt derimot vil dette kun bidra til å sette psykologprofesjonen i et kompromitterende lys. Hør bare på følgende:

«In 2001 I was asked by an insurance company to review the case of a psychologist toward whom fraud charges were being contemplated. Unbeknown to the third-party payer, the psychologist was seeing the same DID patient five times a week (although authorized only for weekly sessions) but billing each as five different patients, using their DID names in the billing. She insisted this was proper as she was treating the multiple personalities as separate individuals. In 2002 a woman filed rape charges against a man after she had consented to sex. It seems that during the sex act one of her nonconsenting personalities emerged and was traumatized. This particular personality claimed to be prudish and characterized the consenting personality as promiscuous. The court suffered through the ridiculous spectacle of two personalities of the same woman testifying against each other (one asserting consent, the other charging rape) on the stand, and the further spectacle of psychologists lining up on both sides to give testimony that had no scientific basis whatsoever» (s. 98–99).

Fag og politikk

Seksjon C, «Political influence on science and practice», er den mest omfattende, og utgjør omtrent halve boken. Seksjonen omhandler hvordan den politiske kontekst slår inn i både vitenskapelig og anvendt psykologi.

Linda Gottfredson tar i kapittel 9 opp det mest politisk sensitive og misforståtte av alle psykologiens forskningsområder: intelligensforskningen, som i USA også har en rasemessig dimensjon som gjør den dobbelt politisk sensitiv. Forfatteren gjennomgår hvordan den politiske korrektheten legger en klam hånd over feltet, hvor karrierene til forskere som stiller «feil» spørsmål eller kommer frem til «feil» konklusjoner, blir ruinert, samtidig som de sosiopolitiske intervensjonene er nødt til å feile når de baserer seg på politiske myter og ikke på vitenskapelige fakta. Det er grovt politisk

ukorrekt å nevne muligheten for reelle intelligensforskjeller mellom etniske grupper. Tvert imot er tesen om equipotensialitet det politisk korrekte (alle ville prestert like bra dersom de sosiokulturelle forholdene hadde vært like). Siden forskjeller i intelligens mellom grupper ikke kan være forklaringen på forskjeller i akademisk eller yrkesmessig vellykkethet, må årsaken ligge i stadig mer skjulte og usannsynlige sosiale årsaker. Dette medfører at mistankens lys rettes mot eliten:

«Groups that succeed at higher levels will, by virtue of that success, be presumed guilty of practicing, condoning, or benefitting from oppression. The guilty will be all the more contemptible should they refuse to confess and atone for their transgressions. In order to protect lower-scoring minorities and less able individuals from being victimized by the truth, we must now convict all others of grievous sins.» (s. 176).

Et av mange eksempler fra Norge på hvordan intelligenstesting grovt feilfremstilles i media, er den såkalte Svanhildsaken, der intelligensresultater ble brukt som en av mange begrunnelser for å frata en mor omsorgen for sitt barn. På NRKKveldsnytt tar nyhetsoppleseren Einar Lunde ut det vanskeligste spørsmålet på WAIS' deltest 1 «Informasjon»: «Hva er de apokryfiske bøker?» (kun 5 % av den norske befolkning er i stand til å besvare dette spørsmålet). Han stiller dette til barne- og familieminister Laila Dåvøy som ikke kan svare (en Kr.f.-minister!). Lunde spør videre om Dåvøy synes dette spørsmålet er egnet til å avgjøre om en skal ha omsorgen for barn. Like etter i sendingen er det et kort intervju med stortingsrepresentant Olav Gunnar Ballo, som nevner det tredje riket i forbindelse med intelligenstesting (han er angivelig lege). En seer uten kunnskaper om intelligenstesting ble ikke opplyst om at spørsmålet om de apokryfiske bøker aldri vil bli brukt til å frata noen omsorgen, ei heller at et tilstrekkelig lavt evnenivå *vil* gjøre en person uskikket til å ta ansvar for barn.

Pseudovitenskap

I kapittel 10 tar Lilienfeld og medarbeidere opp de pseudovitenskapelige tendensene i en stadig eskalerende flora av psykoterapeutiske skoleretninger. Forfatterne ser særlig tre faktorer som bidrar til at pseudovitenskap får bre seg i feltet: det økende skismaet mellom klinikere og forskere, postmodernismens relativiserende funksjon, samt en veritabel flodbølge av ultra-populariserende selvhjelpsbøker. Forfatterne identifiserer også områder hvor de mener iatrogenitet, dvs. skadelig behandling, er utbredt og hvor den vitenskapelige dokumentasjonen er lav eller fraværende; «rebirthing», enkelte typer krisepsykologi og krisepsykiatri («critical incident stress debriefing»), jevnaldrende grupper og «scared straight»-programmer for atferdsproblemer blant ungdom, fasilitert kommunikasjon, «recovered memory» og behandling av DID.

ADHD-epidemien

Rosemond tar i kapittel 11 opp ADHD og hvordan pseudobiologiseringen av barns atferd har utviklet seg. Forfatteren analyserer hvordan historiske og kontekstuelle forskjeller i barns oppvekstvilkår i 1940- og 1950-årene versus i dag kan forklare hvorfor de atferdsformene som kalles ADHD, nærmest er epidemisk. Psykologiens egen rolle innenfor den større sosiokulturelle kontekst er også til stede:

«In the 1960's, a culturewide paradigm shift occurred. America entered this decade a culture informed by tradition and respectful of traditional authority. America exited the 60's a culture informed by new electronic media, disdainful of tradition, and cynical and rejecting of traditional

authority, including parental authority. During that tumultuous decade, we became a fully postmodern society.

The rise of clinical psychology coincided with this paradigm shift, and psychologists (and other mental health professionals) did more than any other professional group to demonize traditional marriage (supposedly bad for women), the traditional family (supposedly inherently pathological), and traditional child rearing (supposedly bad for children). As a consequence of this disingenuous, cut-from-the-whole-cloth propaganda, America embraced a nouveau «parenting» ethic that bore absolutely no resemblance to the one that had preceded it» (s. 226).

På 1950-tallet var den gjennomsnittelige lærer–elev-ratio i barneskolen i USA 1:35, nå er den 1:12, samtidig som prestasjonene har gått ned og atferdsproblemene synes verre enn noensinne. Den enorme utbredelsen av ADHD-diagnosen til tross for at all forskning på fysiologiske og biologiske markører har vært negativ, kan kanskje forklares ved at det er en diagnose som tjener mangslungne og kraftfulle interesser på kort sikt:

«A soap opera is born, with a cast of characters that features a gene (from the father, no doubt) as villain, mother and child as victims/sympathetic characters, the school as unsympathetic and insensitive (i.e. the child's teachers didn't recognize his) 'special needs' and therefore punished him when he did bad things), and the therapist as savior, redeemer, knight in shining armor. In short, the biogenetic hypothesis serves the interests of the mother, the therapist, the prescribing physician, and the manufacturer(s) of the drug(s) prescribed. The only person the biogenetic hypothesis does not benefit is the child» (s. 231).

Radikale psykologer

I bokens siste kapittel tar Redding for seg hvordan psykologprofesjonen influeres av psykologers typiske politiske ståsted. Forfatteren foretar en analyse som ligner på den som har vært debattert i Norge når det gjelder journalisters typiske politiske holdninger og de konsekvenser dette får for deres fremstilling av virkeligheten. Journalister og psykologer utgjør ikke et representativt utvalg av befolkningen, men ligger klart til venstre for midten av det politiske spektrum. Ifølge forfatteren fører dette til at politiske posisjoner «smugles inn» i psykologisk forskning, og at det derved foregår en uønskelig politisk ensretting av psykologien, et fag som utad er opptatt av å tilsynelatende identifisere seg med pluralismen.

Invitasjon til diskusjon

Psykologprofesjonen har funnet en rolle som en del av det helsemessige establishment, og er opptatt av å forsterke denne posisjonen ved å oppnå nye rettigheter og søke anvendelse på nye områder. Det er nettopp i en slik tid at en profesjons intellektuelle redelighet settes hardest på prøve. Det er fristende å se bort fra eller i hvert fall å la være å granske potensielt negative sider ved ens egen profesjon, da en lett kan komme til å skåre selvmål i spillet om mediebestemt definisjonsmakt. Profesjonssosiologisk forskning viser også med stor tydelighet at personlig behag og ubehag slår inn i yrkesutøvelsen på det individuelle plan til tross for at profesjonelle normer har det fellestrekk at de nettopp skal regulere at dette ikke skjer. Slik sett kan det derfor være lite fristende både karrieremessig og følelsesmessig å rette søkelyset mot negative sider ved profesjonen i en tid da denne er opptatt av å stå sammen. Å unnlate å forholde seg til negative sider vil på sikt uvergerlig medføre at psykologien taper sin intellektuelle redelighet. Det er nettopp derfor bøker som dette er så viktige for faget. Psykologer

og andre helseprofesjoner har en tendens til å argumentere med klientenes beste når en ønsker å posisjonere seg i forhold til andre faggrupper og oppnå rettigheter i samfunnet. Det er befriende å se denne retorikkens underliggende selvinteresse eksponert og problematisert, slik som i denne boken.

Kvaliteten på de enkelte essays varierer, slik det uungåelig vil være tilfellet i denne type bøker. Alle kapitler har imidlertid det felles at de inviterer til tenkning omkring sider ved psykologiens etikk og praksis som en vanligvis ikke reflekterer så mye over, til tross for at temaene er avgjørende for psykologprofesjonen og dens samfunnsmessige funksjon.